

Spis treści

Przedmowa	XV
Część I. Żywnienie w systemie ochrony zdrowia społeczeństwa	1
1 Zdrowie i jego uwarunkowania <i>Henryk Kirschner, Iwona Traczyk</i>	3
1.1. Wprowadzenie	3
1.2. Definicje zdrowia	4
1.3. Kryteria zdrowia	5
1.4. Ocena zdrowia populacji	9
1.5. Uwarunkowania zdrowia	10
To jest najważniejsze	27
Literatura uzupełniająca	28
2 Żywność i żywienie a zdrowie <i>Jan Gawęcki, Joanna Suliburska</i>	29
2.1. Wprowadzenie	29
2.2. Żywność wczoraj i dziś oraz jej wykorzystanie w żywieniu	30
2.3. Związek żywności i żywienia ze stanem zdrowia	35
2.4. Interakcje żywności i leków	47
To jest najważniejsze	53
Literatura uzupełniająca	54
3 Epidemiologia żywieniowa <i>Wojciech F. Roszkowski, Barbara Pietruszka, Ewa Sicińska, Joanna Kałuża</i>	56
3.1. Wprowadzenie	56
3.2. Definicje i zakres epidemiologii żywieniowej	57
3.3. Klasyfikacja badań epidemiologicznych	58
3.4. Dobór próby i obliczenie niezbędnej jej liczebności	61
3.5. Badania w zakresie epidemiologii żywieniowej – kwestionariusze i ich walidacja ...	64
To jest najważniejsze	69
Literatura uzupełniająca	70
4 Mierniki zdrowotne i ich powiązanie z czynnikami żywieniowymi <i>Joanna Kałuża, Hanna Roszkowska, Ewa Sicińska, Wojciech F. Roszkowski</i>	71
4.1. Wprowadzenie	71
4.2. Mierniki zdrowotne stosowane w epidemiologii żywieniowej	72
4.3. Ocena powiązań pomiędzy narażeniem a efektem zdrowotnym	78
4.4. Hierarchia dowodów naukowych	81
4.5. Ocena głównych czynników modyfikujących związki żywienia ze zdrowiem	83
To jest najważniejsze	88
Literatura uzupełniająca	88

5	Przyczyny zaburzeń zdrowia o podłożu żywieniowym na świecie i w Polsce	
	<i>Lidia Wądołowska, Joanna Kowalkowska, Beata Stasiewicz</i>	90
5.1.	Wprowadzenie	90
5.2.	Żywieniowe przyczyny zaburzeń zdrowia	92
5.3.	Niedożywienie jako przyczyna zaburzeń zdrowia	99
5.4.	Czynniki ryzyka chorób związane ze stylem życia i środowiskiem	103
5.5.	Metaboliczne przyczyny zaburzeń zdrowia	106
5.6.	Możliwości poprawy zdrowia poprzez modyfikację odżywiania i stylu życia	109
	To jest najważniejsze	110
	Literatura uzupełniająca	110
6	Rola żywienia i aktywności fizycznej w profilaktyce otyłości i przewlekłych chorób niezakaźnych	
	<i>Mirosław Jarosz, Wioletta Respondek</i>	112
6.1.	Wprowadzenie	112
6.2.	Epidemiologia nadwagi i otyłości oraz ich konsekwencje	113
6.3.	Żywieniowe czynniki ryzyka przewlekłych chorób niezakaźnych	116
6.4.	Aktywność fizyczna a profilaktyka przewlekłych chorób niezakaźnych	122
	To jest najważniejsze	124
	Literatura uzupełniająca	125
7	Genetyka i genomika w ocenie ryzyka chorób dietozależnych i ich prewencji	
	<i>Grażyna Nowicka, Agata Chmurzyńska</i>	126
7.1.	Wprowadzenie	126
7.2.	Gen, ekspresja genu, zmienność genetyczna	128
7.3.	Składniki diety a ekspresja genów	131
7.4.	Warianty genetyczne a odpowiedź metaboliczna na składniki diety	133
7.5.	Składniki diety a stabilność genomu	136
	To jest najważniejsze	138
	Literatura uzupełniająca	139
	Część II. Uwarunkowania sposobu żywienia się społeczeństwa	141
8	Żywienie a funkcje poznawcze i zdrowie psychiczne człowieka	
	<i>Jadwiga Hamułka, Monika Zielińska-Pukos, Agata Białecka-Dębek</i>	143
8.1.	Wprowadzenie	143
8.2.	Rozwój i funkcjonowanie układu nerwowego	144
8.3.	Wpływ składników pokarmowych na układ nerwowy i zdrowie psychiczne	147
8.4.	Żywieniowa profilaktyka zaburzeń funkcji poznawczych i zdrowia psychicznego	153
	To jest najważniejsze	160
	Literatura uzupełniająca	160
9	Czynniki ekonomiczne warunkujące sposób żywienia populacji	
	<i>Krystyna Gutkowska, Irena Ozimek, Hanna Górska-Warszewicz</i>	162
9.1.	Wprowadzenie	162
9.2.	Uwarunkowania makroekonomiczne	163
9.3.	Uwarunkowania mikroekonomiczne	172
	To jest najważniejsze	177
	Literatura uzupełniająca	178

10 Czynniki klimatyczne a sposób żywienia <i>Jerzy Bertrandt</i>	179
10.1. Wprowadzenie	179
10.2. Wpływ klimatu na zaopatrzenie ludności w żywność	183
10.3. Wpływ zachodzących zmian klimatycznych na przyszłą produkcję żywności	186
10.4. Klimat a model żywienia	192
10.5. Wyzwania	201
To jest najważniejsze	202
Literatura uzupełniająca	203
11 Postęp naukowo-techniczny a sposób żywienia <i>Janusz Czapski, Józef Korczak</i>	204
11.1. Wprowadzenie	204
11.2. Żywniowe skutki rozwoju nauki i techniki w ujęciu historycznym	205
11.3. Biotechnologia i nanotechnologia w produkcji żywności	216
11.4. Postępy w technologii potraw oraz w organizacji żywienia zbiorowego	219
11.5. Perspektywy produkcji żywności	227
To jest najważniejsze	230
Literatura uzupełniająca	231
12 Związki kultury ze sposobem odżywiania się społeczeństwa <i>Jan Gawęcki, Ewa Flaczyk, Michał A. Michalski</i>	233
12.1. Wprowadzenie	233
12.2. Wpływ religii na zachowania żywieniowe	236
12.3. Żywność tradycyjna	242
12.4. Kuchnie narodowe i regionalne	245
To jest najważniejsze	252
Literatura uzupełniająca	252
13 Czynniki społeczne a żywność i żywienie <i>Marzena Jeżewska-Zychowicz, Marta Plichta</i>	254
13.1. Wprowadzenie	254
13.2. Cechy społeczne a sposób żywienia	255
13.3. Środowisko społeczne a sposób żywienia	258
13.4. Inne czynniki kształtujące zachowania żywieniowe	263
13.5. Społeczne funkcje żywności i żywienia	265
To jest najważniejsze	268
Literatura uzupełniająca	268
14 Psychologiczne determinanty sposobu żywienia <i>Beata Ziółkowska, Magdalena Weber</i> ...	270
14.1. Wprowadzenie	270
14.2. Psychologiczne uwarunkowania zachowań żywieniowych	271
14.3. Bariery na drodze zmiany zachowań żywieniowych	283
14.4. Klasyfikacja zaburzeń karmienia i odżywiania	290
To jest najważniejsze	298
Literatura uzupełniająca	299
Część III. Racjonalizacja żywienia ludności	301
15 Polityka wyżywienia ludności – obszary działań i narzędzia realizacji <i>Ewa Halicka, Krystyna Rejman, Barbara Kowrygo</i>	303
15.1. Wprowadzenie	303

15.2.	Główne obszary działań polityki żywienia w XXI wieku	305
15.3.	Narzędzia realizacji polityki żywienia w Unii Europejskiej	313
15.4.	Polityka żywienia w aspekcie przyszłych wyzwań	315
	To jest najważniejsze	318
	Literatura uzupełniająca	318
16	Edukacja żywieniowa <i>Anna Kołłajtis-Dołowy, Marta Jeruszka-Bielak</i>	320
16.1.	Wprowadzenie	320
16.2.	Definicje, cele i zakres edukacji żywieniowej	321
16.3.	Planowanie edukacji żywieniowej	328
16.4.	Ewaluacja edukacji żywieniowej i wiarygodność przekazywanej wiedzy	333
	To jest najważniejsze	334
	Literatura uzupełniająca	335
17	Wegetarianizm i diety niekonwencjonalne w świetle nauki o żywieniu <i>Jan Gawęcki, Karolina Łagowska, Joanna Bajerska, Małgorzata Woźniewicz</i>	336
17.1.	Wprowadzenie	336
17.2.	Wegetarianizm	337
17.3.	Charakterystyka wybranych diet niekonwencjonalnych – zalety i wady	346
17.4.	Diety niekonwencjonalne a redukcja masy ciała	357
	To jest najważniejsze	358
	Literatura uzupełniająca	359
18	Żywność prozdrowotna <i>Jan Gawęcki, Danuta Górecka</i>	361
18.1.	Wprowadzenie	361
18.2.	Pojęcie żywności prozdrowotnej i jej rodzaje	362
18.3.	Korzyści i zagrożenia związane ze stosowaniem żywności prozdrowotnej	387
	To jest najważniejsze	390
	Literatura uzupełniająca	390
19	Suplementacja diety jako droga do poprawy stanu odżywienia i stanu zdrowia ludności <i>Anna Brzozowska, Regina Olędzka, Ewa Sicińska</i>	392
19.1.	Wprowadzenie	392
19.2.	Suplementy diety jako środki spożywcze	393
19.3.	Programy suplementacji dla zwalczania niedoborów witamin i składników mineralnych na świecie	399
19.4.	Indywidualne stosowanie suplementów składników odżywczych	402
19.5.	Stosowanie suplementów diety zawierających substancje aktywne inne niż składniki odżywcze	405
19.6.	Zagrożenia dla zdrowia związane ze stosowaniem suplementów	408
	To jest najważniejsze	413
	Literatura uzupełniająca	414
	Część IV. Bezpieczeństwo żywności i żywienia	415
20	Zatrucia i zakażenia pokarmowe jako problem społeczny <i>Ewa Matczuk, Lucjan Szponar</i>	417
20.1.	Wprowadzenie	417
20.2.	Przyczyny i objawy zakażeń i zatruc pokarmowych	420

20.3.	Sytuacja epidemiologiczna w zakresie zatruc i zakażeń pokarmowych	439
20.4.	Działania prewencyjne mające na celu zmniejszanie ryzyka zatruc i zakażeń pokarmowych i wdrażanie systemów zarządzania bezpieczeństwem zdrowotnym żywności	445
	To jest najważniejsze	447
	Literatura uzupełniająca	448
21	Bioterroryzm żywnościowy <i>Jerzy Bertrandt</i>	450
21.1.	Wprowadzenie	450
21.2.	Rodzaje i charakterystyka ataków bioterrorystycznych	452
21.3.	Instrumenty ochrony przed atakiem bioterrorystycznym	455
	To jest najważniejsze	466
	Literatura uzupełniająca	467
22	Bezpieczeństwo żywności i żywienia w aspekcie międzynarodowym	
	<i>Lucjan Szponar, Ewa Matczuk</i>	468
22.1.	Wprowadzenie	468
22.2.	Komisja Kodeksu Żywnościowego	473
22.3.	Europejski Urząd Bezpieczeństwa Żywności (EFSA)	476
22.4.	System wczesnego ostrzegania o żywności i środkach żywienia zwierząt (RASFF)	480
	To jest najważniejsze	484
	Literatura uzupełniająca	485
23	Regulacje prawne zapewniające bezpieczeństwo żywności <i>Maciej Taczanowski</i>	487
23.1.	Wprowadzenie	487
23.2.	Podstawowe unijne i polskie akty prawne ze sfery bezpieczeństwa żywności	490
23.3.	Szczegółowe wymagania jakościowe w zakresie bezpieczeństwa żywności	493
23.4.	Szczegółone kategorie środków spożywczych w regulacjach prawnych sfery bezpieczeństwa żywności	499
23.5.	Znakowanie żywności	503
23.6.	Urzędowa kontrola żywności (nadzór)	506
	To jest najważniejsze	511
	Literatura uzupełniająca	512
24	Systemowe zarządzanie bezpieczeństwem zdrowotnym żywności	
	<i>Jacek Kijowski, Danuta Kołożyn-Krajewska, Joanna Trafiałek</i>	517
24.1.	Wprowadzenie	517
24.2.	Ewolucja systemów zapewnienia i zarządzania bezpieczeństwem żywności	518
24.3.	Charakterystyka ogólna normy ISO 22000	522
24.4.	Kluczowe elementy składowe systemu zarządzania bezpieczeństwem żywności	523
24.5.	Działania operacyjne	526
24.6.	Realizacja systemowego zapewnienia bezpieczeństwa żywności w Polsce	528
	To jest najważniejsze	529
	Literatura uzupełniająca	530
25	Żywnienie a zdrowie publiczne w XX i XXI wieku <i>Anna Gronowska-Senger</i>	531
25.1.	Wprowadzenie	531
25.2.	Cechy charakterystyczne żywienia w XX wieku	535

25.3. Problemy żywnościowo-zdrowotne w XXI wieku	539
25.4. Żywność a zdrowie społeczne – prewencja zagrożeń	542
To jest najważniejsze	544
Literatura uzupełniająca	544
Skorowidz	545